

ALEJA DĘBOWA W ULUCZU, GMINA DYDNIA

Joanna Renda

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. Aleje przydrożne są ważnym, kulturowym elementem krajobrazu Polski. Utworzone z długowiecznych gatunków drzew często pozostają świadkami dawnych wydarzeń i zachwycają monumentalnym wyglądem. W artykule przedstawiono rys historyczny i inwentaryzację alei dębowej w miejscowości Ulucz, w gminie Dydnia.

Słowa kluczowe: aleja przydrożna, dąb szypułkowy, Ulucz, gmina Dydnia

WSTĘP

Aleje stanowią ważny element polskiego krajobrazu. Ich historia sięga czasów starożytnych. Wprowadzane wówczas wzdłuż głównych traktów obsadzenia, np. z drzew oliwnych, miały za zadanie usprawnianie komunikacji pocztowej poprzez zapewnianie dającego odpoczynek cienia lub owoców dla gości [Dudkiewicz 2014]. Aleje popularne były w ogrodach i parkach klasycystycznych, w których jako drogi z równoległymi rzędami rzeźb, fontann lub drzew stanowiły reprezentacyjny element kompozycji przestrzennej. W XVII wieku zaczęły się pojawiać pierwsze aleje poza parkami – jako obsadzone drzewami drogi prowadzące do rezydencji, a w XVIII i XIX wieku stały się już nieodłącznym elementem terenów zarówno miejskich, jak i rolniczych [Worobiec i Lizewska (red.) 2009, Podolska 2013, Ziemiańska i Dworniczak 2014]. Najstarsza zachowana aleja poza parkiem lub ogrodem w Europie Środkowej znajduje się w miejscowości Hellbrunn koło Salzburga. Założona została w latach 1615–1619. W jej obrębie rosło 680 lip i dębów, z czego do współczesnych czasów przetrwało 13 lip [Dudkiewicz 2014].

Najczęściej spotykaną formą alei w polskim krajobrazie jest jednorzędowe, dwustronne obsadzenie drogi lub ulicy. Jego najważniejszą funkcją jest ograniczenie przestrzeni i wytworzenie wydłużonego wnętrza, kierunkowego i prowadzącego wzrok do określonego celu: kościoła, pałacu czy dworu. Takie, ciągnące się nawet kilometrami rzędy drzew mogą również łączyć oddalone od siebie miejscowości [Podolska 2013,

---

Adres do korespondencji – Corresponding Author: dr Joanna Renda, Katedra Przyrodniczych Podstaw Architektury Krajobrazu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ul. Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin, e-mail: joanna.renda@kul.lublin.pl.

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Kraków 2015

Wejchert 1984]. Przy zakładaniu alej wykorzystywany jest zazwyczaj jeden gatunek drzewa liściastego, takiego jak: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, klon pospolity lub jesion wyniosły. Rodzime drzewa stosowane w nasadzeniach alejowych są bardziej odporne na choroby i szkodniki od gatunków obcych i w harmonijny sposób wpisują się w krajobraz. Wiele z nich (np. dęby) charakteryzuje się długowiecznością [Ziemiańska i Dworniczak 2014].

Aleje wpływają na komfort użytkowania dróg: poprawiają panujące w ich obrębie warunki klimatyczne, osłaniają od wiatru i słońca, ograniczają hałas drogowy i zapobiegają rozprzestrzenianiu się zanieczyszczeń powietrza [Ziemiańska i Dworniczak 2014]. Funkcje te są szczególnie ważne współcześnie, gdy wzrasta liczba użytkowników dróg i częstotliwość przejazdów.

Stare założenia alejowe, które są świadkami dawnych wydarzeń, a często również niezwykle wartościowym, pięknym i monumentalnym wytworem przyrody, jako „produkt turystyczny” przyczyniają się do wzrostu ekonomicznego obszarów wiejskich [Kubus 2010]. Ze względu na to powinny być otoczone należyłą ochroną.

MATERIAŁ I METODY

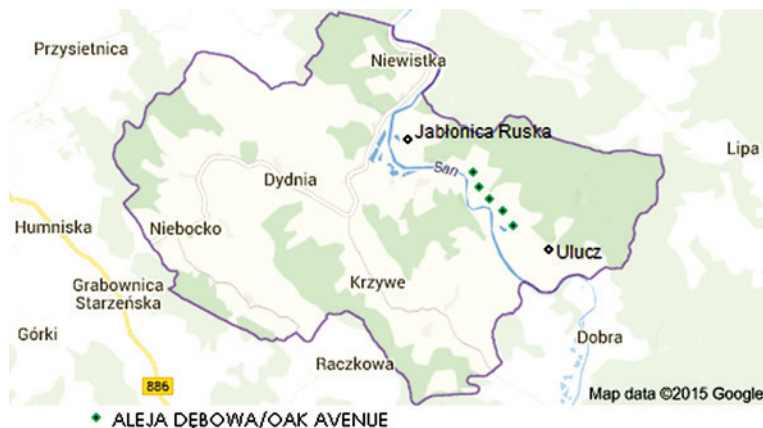
Uluż to miejscowość położona w województwie podkarpackim, powiecie brzozowskim, w gminie Dydnia, nad rzeką San. Wieś liczy kilkanaście domów i znana jest z najstarszej drewnianej cerkwi w Polsce. Jest to cerkiew pod wezwaniem Wniebowstąpienia Pańskiego, która znajduje się na szczycie wzgórza Dębnik (344 m n.p.m.). Według tradycji cerkiew została wzniesiona w latach 1510–1517. Obecnie pozostaje filią skansenu w Sanoku [Kryciński i Antoniak 2007, Zieliński 2009].

Aleja dębowa usytuowana jest wzdłuż drogi wiodącej od Jabłonicy Ruskiej do Uluża [Nabywaniec 2005]. Lokalizacyjnie odpowiada opustoszałej po ostatniej wojnie wsi Horoszówka, która do końca XIX wieku była częścią składową Uluża [Adamski 2005]. Współcześnie najbliższą alei miejscowością jest Uluż. Położenie obiektu przedstawiono na ryc. 1.

Celem opracowania było rozpoznanie stanu zdrowotnego oraz próba określenia wartości historycznej alei dębowej z Uluża, gmina Dydnia, województwo podkarpackie.

Na niniejszy artykuł złożyły się prace kameralne i terenowe. W ramach prac kameralnych wykorzystano metodę analityczno-syntetyczną, dzięki której dokonano przeglądu piśmiennictwa z zakresu badanego zagadnienia. W ramach prac terenowych przeprowadzono inwentaryzację wchodzących w skład alei drzew. Badanie zostało przeprowadzone w sierpniu 2014 roku. W czasie prac inwentaryzacyjnych wykonano pomiary obwodów drzew na wysokości 130 cm od poziomu gruntu. Dokonano również oceny stanu poszczególnych osobników pod względem ich zdrowotności. Opierając się na skali Pacyniaka i Smólskiego [Pawlaczyk i Jermaczek 2009], wyróżniano następujące kategorie: 1. osobniki całkowicie zdrowe, bez widocznych uszkodzeń i zniekształceń; 2. osobniki zdrowe, z widocznymi pojedynczymi zaschniętymi gałązkami; 3. osobniki posiadające koronę lub pień obumarłe w 50%; 4. osobniki posiadające koronę lub pień obumarłe w 70%; 5. osobniki, u których stopień obumarcia jest większy niż 70% oraz martwe.

Nazewnictwo drzew przyjęto za Senetą i Dolatowskim [2012].

Ryc. 1. Położenie alei dębowej z Ulucza

Fig. 1. Location of the oak avenue in Ulucz

WYNIKI BADAŃ

Charakterystyka obiektu. Objęty badaniami obiekt to aleja dwurzędowa zlokalizowana przy drodze biegnącej wzdłuż Sanu. Na jednym z dębów (tab. 1) znajduje się drogowskaz do Kaplicy Świętego Jana z nieistniejącej obecnie wsi Horoszkówka. Droga ma nawierzchnię ziemno-żwirową. Zagrożeniem dla drzew wydaje się pobliski Zakład pozyskiwania kruszywa w Uluczu. Z wywozem pozyskanego surowca wiąże się częste przejazdy aleją samochodów ciężarowych o dużej masie.

Opisywana aleja utworzona jest ze 163 okazów dębu szypułkowego (*Quercus robur* L.) (tab. 1 i 2).

Uwarunkowania historyczne. Zabytki archeologiczne pochodzące z terenu wsi Ulucz datowane są na około 1600 lat p.n.e. Pierwsza udokumentowana wzmianka o miejscowości pojawia się w 1373 roku, kiedy to wieś została nadana przez księcia Władysława Opolczyka Przemysławowi z Jabłonicy. Dane z XIV wieku przedstawiają Ulucz jako jedną z pierwszych wsi położonych nad Sanem, obok Jabłonicy i Wołodzi. W XV wieku znajdowała się tu przystań dla spławiających rzeką zboże, potaż i sól z żupy w Tyrawie Solnej, zaś w miejscowej stoczni rzecznej powstawały barki. Ulucz był wsią królewską i na jego terenie znajdował się dwór [Fastnacht 1991, Adamski 2007, Kryciński i Antoniak 2007]. W XX wieku (do 1939 roku) właścicielką uluckiego dworu była Maria Dydyńska [Piórecki 2006]. Były mieszkaniec Ulucza Stefan Czebieniak [2014] podaje również, że do zlokalizowanego w centrum wsi dworu-pałacu prowadziła obsadzona drzewami aleja.

W czasie II wojny światowej wieś pozostawała pod okupacją sowiecką (od 1939 roku), później niemiecką (od 1941 roku). Dwór przetrwał do 1940–1941 roku. W tym czasie został zajęty przez wojsko niemieckie, a po jego odejściu całkowicie rozebrany przez lokalną społeczność: „do igły i do ostatniej cegły z murów” [Czebieniak 2014]. W 1947 roku wszystkich mieszkańców Ulucza przesiedlono w ramach Akcji Wiśla. Pozostał tylko jeden dom, cmentarz oraz Cerkiew Wniebowstąpienia Pańskiego. Obecnie

Tabela 1. Inwentaryzacja dendrologiczna alei w Uluczu, strona lewa, kierunek od Ulucza do Jabłownicy Ruskiej, sierpień 2014
 Table 1. Dendrological inventory of avenue in Ulucz, left part, direction from Ulucz to Jabłonica Ruska, august 2014.

Lp. No.	Gatunek Species	Obwód pnia na wysokości 1,3 m The girth at a height of 1,3 m	Stan drzew w skali Pacyniaka i Smolskiego Health assesment of trees in Pacyniak's and Smolski's scale	Ilość drzew The number of trees	Uwagi Comments
1.	<i>Quercus robur</i>	do 99 cm to 99 cm	1 2 3 4 5	8 7 – – –	stan dobry – good state stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches – – –
2.	<i>Quercus robur</i>	od 100 do 199 cm from 100 to 199 cm	1 2 3 4 5	5 11 1 – –	stan dobry – good state stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns – –
3.	<i>Quercus robur</i>	od 200 do 299 cm from 200 to 299 cm	1 2 3 4 5	1 8 11 1 2	stan dobry – good state stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns okazy zamierające, liczne uschnięte gałęzie – dying trees, numerous dry branches jedno drzewo zamierające, widoczna wyraźna redukcja korony, drugie martwe – one tree is dying, visible reduction of the crown, the second tree is dead

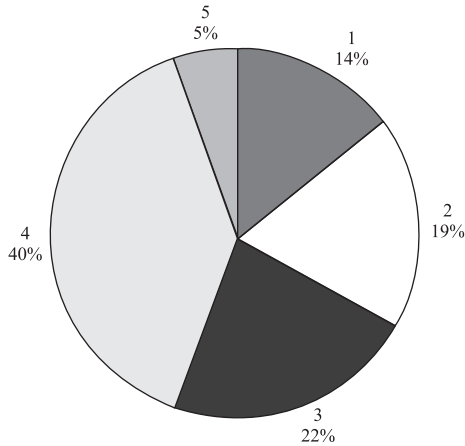
4. <i>Quercus robur</i>	od 300 do 399 cm from 300 to 399 cm	1	–	–	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches; na jednym z drzew tablica informacyjna: <i>Kaplica św. Jana w Horoszówce</i> – on one of the trees information board: <i>Kaplica św. Jana w Horoszówce</i>
		2	17		stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns; jedno z drzew jest rozwidlone na wysokości około 4 m, brak jednej odnogi – one of the trees at a high of 4 m split into two branches, one branch removed
		3	9		okazy zamierające, liczne uschnięte gałęzie, huby na pniach – dying trees, numerous dry branches, polycores on the trunks; dwa drzewa złamane na wysokości około 10–12 m/two trees are broken at a high of 10–12 m
		4	6		okazy zamierające, widoczna wyraźna redukcja koron – dying trees, visible reduction of the crowns
		5	2		
5. <i>Quercus robur</i>	powyżej 400 cm above 400 cm	1	–	–	
		2	4		stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches
		3	–	–	
		4	–	–	
		5	–	–	
6. <i>Quercus robur</i>	okaz za siatką ogrodzeniową, brak możliwości pomiaru tree behind the fence, measuring the impossible	2	1		stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches

Tabela 2. Inwentaryzacja dendrologiczna alei w Uluczu, strona prawa, kierunek od Ulucza do Jabłownicy Ruskiej, sierpień 2014
 Table 2. Dendrological inventory of avenue in Ulucz, right part, direction from Ulucz to Jabłonica Ruska, august 2014

Lp. No.	Gatunek Species	Obwód pnia na wysokości 1,3 m The girth at a height of 1,3 m	Stan drzew w skali Pacyniaka i Smolskiego Health assesment of trees in Pacyniak's and Smolski's scale	Ilość drzew The number of trees	Uwagi Comments
1.	<i>Quercus robur</i>	do 99 cm to 99 cm	1	3	stan dobry – good state; dwa okazy o złączonych pniach – two trees with braided trunks
			2	5	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches
			3	–	–
			4	–	–
			5	–	–
2.	<i>Quercus robur</i>	od 100 do 199 cm from 100 to 199 cm	1	1	stan dobry, okaz rozwidlony na wysokości 50 cm, pnie splecione ze sobą, mierzone łącznie – good state, at a high 50 cm split into two branches, trunks braided, measured by total
			2	11	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches; jedno z drzew ma pęknięty pień na długości około 2 m od ziemi – one of the trees craced on the lenght 2 m from ground
			3	2	stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns
			4	–	–
			5	–	–

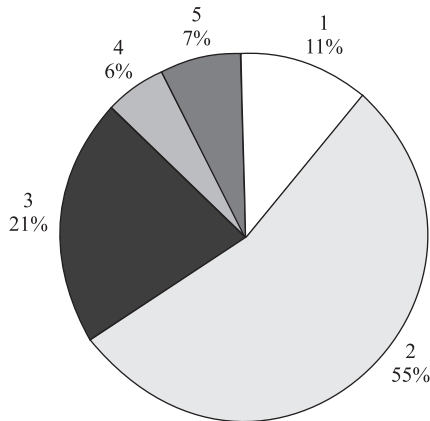
3. <i>Quercus robur</i>	od 200 do 299 cm from 200 to 299 cm	1	–	–	
		2	5	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches	
		3	3	stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns	
		4	1	okaz zamierający, liczne uschnięte gałęzie, wyraźna redukcja korony – dying tree, numerous dry branches, visible reduction of the crown	
		5	5	jedno drzewo zamierające, pozostałe martwe – one tree is dying, the remaining trees are dead	
4. <i>Quercus robur</i>	od 300 do 399 cm from 300 to 399 cm	1	–	–	
		2	16	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches;	
		3	9	stan dostateczny, liczne suche konary, wyraźna redukcja koron – sufficient state, numerous dry branches, visible reduction of the crowns	
		4	1	okaz zamierający, liczne uschnięte gałęzie, wyraźna redukcja korony – dying tree, numerous dry branches, visible reduction of the crown	
		5	3	okazy zamierające, widoczna wyraźna redukcja koron – dying trees, visible reduction of the crowns	
5. <i>Quercus robur</i>	powyżej 400 cm above 400 cm	1	–	–	
		2	4	stan dobry, pojedyncze suche gałęzie – good state, dry single branches	
		3	–	–	
		4	–	–	
		5	–	–	

w miejscowości znajduje się kilkanaście domów, wybudowano murowany kościół rzymskokatolicki, cennym zabytkiem pozostaje cerkiew [Ulucz – informacje o miejscowości 2012].

Ryc. 2. Analiza obwodów dębów szypułkowych alei w Ulucz: 1 – drzewa o obwodzie do 99 cm; 2 – 100–199 cm; 3 – 200–299 cm; 4 – 300–399 cm; 5 – powyżej 400 cm

Fig. 2. Analysis of circumference of the trunk of oaks (*Quercus robur* L.) growing in Ulucz' oak avenues: 1 – trees with the circumference of the trunk measuring less than 99 cm; 2 – 100–199 cm; 3 – 200–299 cm; 4 – 300–399 cm; 5 – greater than 400 cm

Ryc. 3. Stan zdrowotny dębów szypułkowych alei w Ulucz: 1 – drzewa zdrowe; 2 – drzewa w dobrym stanie, obecne częściowo obumarające gałązki; 3 – 50% obumarłej korony lub pnia; 4 – 70% obumarłej korony lub pnia; 5 – drzewa zamierające lub martwe

Fig. 3. The state of health of oak trees in Ulucz: 1 – healthy trees; 2 – good state, dry single branches; 3 – crow or trunk of the tree death in 50%; 4 – crow or trunk of the tree death in 70%; 5 – dying and dead trees

Charakterystyka i ocena stanu zachowania drzew. Analiza pomiarów obwodów pni dębów szypułkowych pozwala stwierdzić, iż najliczniejszą grupę (40%) stanowią osobniki o obwodach od 300 do 399 cm (tab. 1 i 2). Prawie 5% wszystkich drzew to osobniki o największym obwodzie (powyżej 400 cm). Obwód najokazalszego drzewa wynosi 433 cm. Jak podają Pawlaczyk i Jermaczek [2009] minimalnym wymiarem kwalifikującym dąb szypułkowy do ochrony pomnikowej jest 380 cm w obwodzie. Wśród objętych badaniami osobników odnaleziono 11 drzew, których pierśnica była równa lub większa od podanego wyżej wymiaru. W przypadku alei jako „zbiorowego” pomnika przyrody wymiar ten może być znacznie mniejszy. Warto dodać, że stan wszystkich drzew najgrubszych, o pierśnicach od 380 cm, określony został jako dobry w skali Pacyniaka i Smólskiego [Pawlaczyk i Jermaczek 2009].

Porównywalne ilościowo są grupy drzew o obwodach od 100 do 199 cm (19%) oraz od 200 do 299 cm (22%). Mniej liczna jest grupa drzew najmłodszych, o obwodach do 99 cm (14%) (ryc. 2).

Stan zdrowotny ponad połowy wszystkich zinwentaryzowanych okazów (54,6%) określony został jako dobry (2 w skali Pacyniaka i Smólskiego) (ryc. 3). Drzewa wyglądają zdrowo, mają szerokie, symetryczne korony, są obficie ulistnione, nie widać wyraźnych uszkodzeń pnia lub są one nieznaczne, mogą się pojawiać pojedyncze zasychające gałązki. Okazy najlepiej zachowane, całkowicie zdrowe stanowią 11,04% wszystkich drzew.

Drzewa, których stan uznano za dostateczny, stanowią 21,47% objętych badaniami egzemplarzy. W ich wyglądzie pojawiały się wyraźne oznaki zamierania. Obecne tu zasychające gałązki i konary powodowały powstawanie tzw. sylwetki z rogami. Obumarła korona sięgała 50%.

Drzewa zamierające i martwe stanowiły łącznie 12,88%. U okazów zamierających widoczna była wyraźna „sylwetka z rogami”, pozostałości ulistnienia, korona była mocno zredukowana, pojawiały się duże ubytki kory na pniu, zdarzały się drzewa ze złamaniem pnia głównego (tab. 1).

PODSUMOWANIE

Aleja dębowa w Uluczu stanowi ważny element krajobrazu kulturowego gminy Dydnia. Przeprowadzona w 2014 roku inwentaryzacja wykazała istnienie w jej obrębie 163 dębów szypułkowych (*Quercus robur* L.). Analiza stanu zdrowotnego drzew pozwoliła określić ich ogólny stan jako dobry (niemal 70% wszystkich okazów to drzewa w stanie dobrym i bardzo dobrym). Badania wskazują również na potrzebę przeprowadzenia prac pielęgnacyjnych w drzewostanie. Wymiary obwodów 11 indywidualnych okazów kwalifikują je do ochrony pomnikowej. Można to uznać za wskazanie do objęcia całej alei dębowej ochroną w formie pomnika przyrody.

PIŚMIENNICTWO

- Adamski, J. (2007). Gmina Dydnia – Informacje ogólne, www.gminadydnia.pl/kontent/view/12/29/ (dostęp: 8.04.2015).
- Adamski, J. (2005). Nasza Mała Ojczyzna: Groszówka, Jabłonica Ruska. Nasza Gmina. Kwart. Społeczno-Kulturalny Gminy Dydnia, 2(3), 10.

- Czebieniak, S. (2014). Pamiętnik i wspomnienia Uluczana, www.ulucz.org/?p=742, (dostęp: 8.04.2015).
- Dudkiewicz, M. (2014). Rys historyczny i inwentaryzacja dendrologiczna alei lipowej w Nadrybiu, gmina Puchaczów. *Acta Sci. Pol., Formatio Circumietus*, 13(1), 19–30.
- Fastnacht, A., 1991. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu. Cz. I: A–I. Muzeum Regionalne PTTK, Brzozów.
- Kryciński, S., Antoniak, P. (2007). Przemysł i Pogórze Przemyskie. Przewodnik. Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków.
- Kubus, M. (2010). Godne prawnej ochrony aleje przydrożne na Pomorzu Zachodnim, cz. 2. *Rocz. Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego*, 58, 71–78.
- Nabywaniec, S. (2005). Szlakiem architektury drewnianej po Pogórzu Dynowskim. Gmina Dydnia, *Mat. II Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San”*. Ochrona środowiska, walory przyrodnicze i rozwój turystyki w Dolinie Sanu, Dynów, 221–230.
- Pawlaczyk, P., Jermaczek, A. (2009). *Poradnik lokalnej ochrony przyrody*, Wydawnictwo Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Piórecki, J. (2006). Dwory i ogrody w Dolinie Sanu – dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze. III Konferencja Naukowo-Techniczna „Błękitny San”, Dubiecko, 209–233.
- Podolska, A. (2013). Zadrzewienia liniowe w strefie podmiejskiej Wrocławia. *Nauka Przyr. Technol.*, 7(2), #28, www.npt.up-poznan.net/pub/art_7_28.pdf (dostęp: 31.07.2015).
- Seneta, W., Dolatowski, J. (2012). *Dendrologia*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ulucz – informacje o miejscowości (2012), http://www.infopolska.com.pl/polska/województwo_podkarpackie_9,powiat_brzozowski_196,miejscowosc_ulucz_47021 (dostęp: 25.02.2015).
- Wejchert K. (1984). *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Arkady, Warszawa.
- Worobiec, K., Lizewska J. (red.) (2009). *Aleje przydrożne. Historia, znaczenie, ochrona*. Wydawnictwo Borussia, Olsztyn.
- Zieliński, K. (2009). Skarby gminy Dydnia. *Skarby Podkarpackie*, 4(17), 24–27.
- Ziemiańska, M., Dworniczak, Ł. (2014). Projektowanie zadrzewień w krajobrazie otwartym. [W:] *Drzewa w krajobrazie. Podręcznik praktyka*. Red. K. Witkoś-Gnach, P. Tyszko-Chmielowiec. Fundacja Ekorozwoju, Wrocław, 241–270.

OAK AVENUE IN ULUCZ, DYDNIA COMMUNE

Abstract. Tree-lined roads are very important elements of the cultural landscape of Poland. Created with old-growth trees often become witnesses' of historical events as well as they delight in appearance. This article shows the inventory and historical views of oak avenues in Ulucz, Dydnia commune.

Key words: tree-lined road, English oak, (Pedunculate oak), Ulucz, Dydnia commune.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 2.09.2015

Do cytowań – For citation: Renda, J. (2015). Aleja dębowa w Uluczu, gmina Dydnia. *Acta Sci. Pol., Formatio Circumietus*, 14(3), 137–146.